

УДК 633.1:338.432(477.73)

Т. Я. ІВАНЕНКО, О. О. ЧЕРНЕНКО

м. Миколаїв

sashacchernenko@gmail.com

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА МИКОЛАЇВЩИНИ

Від рівня ефективності розвитку зерновиробництва залежить добробут населення, гарантування національної продовольчої безпеки, експортні можливості країни. Для утримання позицій на міжнародній арені з продажу зерна, вітчизняним товаровиробникам необхідно постійно вкладати кошти у підвищення ефективності галузі, запроваджувати інноваційні технології з виробництва конкурентоспроможної продукції

Ключові слова: зерновиробництво, зерновий кластер, інноваційна модель розвитку, концен-трація, учасники кластерних об'єднань.

Підвищити ефективність функціонування зернового господарства в ринкових умовах можливо переведенням його на інноваційну модель розвитку, побудовою інтегрованої ринкової інфраструктури, яка б поєднала науку і підприємництво в один збалансований комплекс та сприяла підвищенню конкурентоспроможності регіону в ринкових умовах господарювання. Світова практика свідчить про високу ефективність у вирішенні цього питання кластерних об'єднань підприємств.

Питанням розвитку та ефективного функціонування зернової галузі на основі застосування кластерного підходу приділяється увага багатьох фахівців. Особлива актуальність і значимість зернових кластерів висвітлена в наукових працях вітчизняних та закордонних дослідників, таких як В. Прайса [3], М. Кропивко, Ю. Губені, О. Мазуренка [2], Т. Сахно, В. Ситніка. Аналіз існуючих методологічних і

методичних підходів вирішення проблем економічної ефективності зерновиробництва, від якої залежить продовольча безпека держави, свідчить, що чисельні аспекти вивчені недостатньо, зокрема недостатньо висвітлені питання розвитку зернових кластерів з урахуванням особливостей окремих господарств південно-західному степу Причорномор'я (де розташована Миколаївська область).

Метою дослідження є обґрунтування створення зернового кластеру, сутності формування і його ефективного функціонування в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Упродовж останнього десятиліття Миколаївська область суттєво наростила обсяги виробництва зернових – із 819,2 у 2000 р. до - 1797,9 тис. т в 2014 р. За даними таблиці 1, урожайним був 2014 р. – зернових і зернобобових – 32,3 ц з 1 га, а їх виробництво на 1 особу дорівнювало 2455 кг.

Таблиця 1

**Виробництво зернових та зернобобових культур в сільськогосподарських підприємствах
Миколаївської області**

Рік	Валовий збір, тис. т	Урожайність з 1 га зібраної площі, ц	Зібрана площа, тис. га	Виробництво на 1 особу, кг
2000	819,2	14,0	585,6	716
2005	1258,3	20,7	608,4	1440
2010	1408,9	24,5	574,8	1855
2011	1636,4	28,5	574,5	2226
2012	751,2	16,4	459,0	1087
2013	1785,1	31,0	576,5	2395
2014	1797,9	32,3	556,9	2455

За даними головного управління статистики у Миколаївській області обсяги виробництва за видами зернових слід зазначити, що перше місце займає пшениця – 46–53% загального їх виробництва. З 2010 р. збільшуються обсяги виробництва кукурудзи. За останні п'ять років Миколаївська область наростила виробництво кукурудзи удвічі (з 226,6 тис. т у 2010 р. до 499,5 тис. т у 2014-му). У 2014 р. частка кукурудзи в загальному обсязі виробництва зернових зросла до 17,5%.

Для забезпечення конкурентоспроможності виробництва зерна необхідно здійснювати комплекси організаційно-економічних заходів на таких рівнях: управлінський, виробничий, маркетинговий. На управлінському рівні це забезпечення оптимальних обсягів виробництва зерна та його собівартості; виробничому – відповідності якості зерна встановленим стандартам та вимогам споживачів; мар-

кетинговому – вивчення ринкової кон'юнктури та забезпечення реалізації виробленого зерна за максимальними цінами.

Господарства у південно-західному степу Причорномор'я, до яких відносяться сільськогосподарські підприємства Очаківського, Березанського та Миколаївського районів Миколаївської області знаходяться в зоні ризикованого землеробства. Порівняно несприятливі погодні умови - спочатку сезон сильних дощів в областях з найбільшими обсягами, а потім значне підвищення температури повітря, безпосередньо впливають на обсяги зборів врожаю по основних культурах.

Протягом останніх 2012–2014 рр. сільськогосподарськими підприємствами Очаківського, Березанського та Миколаївського районів вироблено близько 10% загального обсягу зерна області. За результатами реалізації зернових культур, наведеними в таблиці 2,

Таблиця 2

**Економічна ефективність реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах
Миколаївської області**

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Кількість реалізованого зерна, тис. т			
Очаківський район	15,8	23,4	40,7
Березанський район	31,9	68,6	54,6
Миколаївський район	18,2	49,6	55,1
Миколаївська область	998,5	1386,5	1695,8
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн			
Очаківський район	155,09	107,14	132,71
Березанський район	183,04	119,65	176,46
Миколаївський район	172,39	146,71	152,52
Миколаївська область	148,28	126,28	152,73
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн			
Очаківський район	149,18	139,45	192,56
Березанський район	164,80	135,88	192,79
Миколаївський район	161,73	139,69	192,80
Миколаївська область	172,6	139,01	196,23
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %			
Очаківський район	-3,8	30,2	45,1
Березанський район	-9,9	13,6	9,3
Миколаївський район	-6,2	-4,8	26,4
Миколаївська область	16,4	10,1	28,5

можна зробити висновок, що другою проблемою для сільськогосподарських виробників, вищезгаданих районів залишається ріст вартості виробництва зерна. Сюди відноситься обслуговування техніки і закупівля імпортованих засобів захисту. Складніше стало як обслуговувати старі, так і залучати нові кредити, оскільки значна частина інвесторів побоюється приводити інвестиції в Україну.

Найбільш прийнятним шляхом активізації економіки регіону є підвищення ефективності зернової галузі на базі нової виробничої системи – регіонального зернового кластера, суть якого полягає в кооперації зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур і державних установ для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам. Кластерна модель має великий потенціал і в зерновій галузі, оскільки вона є стратегічною для розвитку держави як внутрішнього, так і зовнішнього іміджу країни на міжнародній арені.

Зерновий кластер – це добровільне територіальне об'єднання підприємств зерно-продуктового підкомплексу з метою забезпечення конкурентоспроможності зерновиробництва за рахунок формування ефективних внутрішньогалузевих зв'язків, диверсифікації каналів збуту, створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій, а також адаптації галузі до вимог світового ринку. Висока конкурентоспроможність зернової галузі може триматися саме на міцних конкурентних позиціях зернового кластера.

Основними напрямками діяльності його є забезпечення виробництва зерна, що відповідає європейським стандартам якості, налагодження маркетингових комунікацій, постійний обмін інформацією з виробничих, фінансових, кадрових та організаційних питань, а також оптимізація договірних відносин і запровадження форм співробітництва на ринкових засадах, продаж зерна за межі місцевого, регіонального або національного ринку, що сприяє залученню коштів до регіону та підтримує підприємства-учасників. Учасники кластеру при цьому залишаються організаційно та економічно самостійними суб'єктами та можуть конкурувати один з одним.

З метою формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств важливо обмежити негативний вплив на конкурентоспроможність агропідприємства з боку такого чинника як експорт сировини сільськогосподарської продукції.

За останні роки держава стала лідером з продажу зерна за кордон. Розширення можливостей реалізації зерна на зовнішньому ринку дає сприяє поповненню державного бюджету. Але намагаючись поповнити державний бюджет, держава реалізує за цінами близькими до собівартості його виробництва, в результаті чого показники еколого-економічної ефективності його діяльності є збитковими.

Концентруючись виключно на експорті зерна необхідно активно готувати внутрішнє економічне середовище до європейських вимог конкурентоспроможності. Для цього необхідно: позбавитись практики обов'язкового заключення договорів щодо продажі державі виробленого сільськогосподарськими підприємствами; створювати кластери з переробки зерна на борошно, хлібобулочні вироби, макарони тощо, з наступною їх реалізацією на внутрішньому і зовнішньому ринках, що забезпечить додаткові надходження до бюджетів усіх рівнів, створення нових робочих місць.

За зведеними даними Миколаївщини в 2014 р. виробництво основних видів харчових продуктів значно скоротилося, порівняно з 2011 р. Так, за аналізований період виробництво борошна скоротилося з 60079 до 34060 т, круп в 4,5 рази, хліба та виробів хлібобулочних, нетривалого зберігання на 26,7%. Це впливає не лише на зменшення показників економічної ефективності підприємств, а також на скорочення споживання продуктів на одну особу.

Інноваційний підхід у формуванні конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників вимагає поставити за пріоритет завдання замкнутого циклу виробництва: виробництво зерна – переробка на борошно – виготовлення нового продукту – продаж виробленої продукції – реінвестиції у виробництво.

Кооперація зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних структур для спільного виробництва продукції, яка

відповідає світовим стандартам, є шляхом підвищення ефективності зернової галузі.

Першим кроком розвитку зернового кластеру є аналіз функціонування ринку зерна та визначення проблем галузі, які можуть бути вирішені за допомогою формування зернового кластера. Наступний крок – формулювання цілей і завдань кластера. Поширення інформації про проект і залучення до участі в ньому представників органів місцевих органів влади. Четвертий етап характеризується тим, що здійснюється оцінка рівня конкурентоспроможності учасників зернового кластера, а також визначається необхідність співпраці партнерів проекту, виходячи з цілей й завдань кластеру. На п'ятому етапі розпочинається практична робота з формування кластеру.

Стратегічною для держави є зернова галузь, ефективне функціонування якої можливе за рахунок створення зернового кластеру. Спільна діяльність учасників кластерного об'єднання, від постачальників виробничих ресурсів, сировини та кінцевого споживача, створить умови повного та постійного завантаження підприємств зернового кластера,

скоротити витрати на виробництво продукції і, як наслідок, зменшити собівартість, підвищуючи при цьому її конкурентоспроможність. При цьому кожен учасник кластера зберігає економічну самостійність, отримує додаткові переваги від координації дій, що сприяє підвищенню їх економічної ефективності.

У подальшому, з метою забезпечення конкурентоспроможності зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах, формування ефективних внутрішньогалузевих зв'язків, диверсифікації каналів збуту, створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій, а також адаптації галузі до вимог світового ринку, виникає необхідність створення зернового кластеру та залучення більшого кола підприємств-учасників.

Список використаних джерел

1. Бобильов Д. С. Агропромислова інтеграція – необхідна умова адаптації до ринку / Д. С. Бобильов // Економіка сільськогосподарських і переробних підприємств. — 2009. — № 7. — С. 70.
2. Мазуренко О. В. Розвиток інтегрованих формувань в АПК / О. В. Мазуренко // Економіка АПК. — 2006. — № 3. — С. 89—93.
3. Прайс Вольфганг. Кластерна модель регіонального розвитку / В. Прайс // Перспективні дослідження. — 1999. — № 2. — С. 33—39.

О. С. ЧЕРНЕНКО
Mykolaiv

CLUSTER MODEL OF DEVELOPMENT OF GRAIN FARMING MYKOLAIV

The most important component of agriculture is grain industry, which provides a basis for economic security. Grain production is a leader in the structure of the agricultural sector of Ukraine. From the level of effectiveness of its development depends on welfare, ensuring national food security, export capabilities. To hold positions in the international arena for the sale of grain to domestic producers must constantly invest in improving the efficiency of industry, introduce innovative technologies for the production of competitive products. Effective functioning farm requires stability and increase production of grain crops, development of effective integrated agricultural formations allowing for the corn product industry enterprises Mykolaiv region.

Key words: grain production, grain cluster, innovative model of development, concentration, members of cluster associations.

А. А. ЧЕРНЕНКО
г. Николаев

КЛАСТЕРНАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ЗЕРНОВОГО ХОЗЯЙСТВА НИКОЛАЕВЩИНЫ

Важнейшей составляющей агропромышленного комплекса зерновая отрасль, определяет основную экономическую безопасность страны. Зерновое производство занимает ведущее место в структуре аграрного сектора экономики Украины. От уровня эффективности его развития зависит благосостояние населения, обеспечения национальной продовольственной безопасности, экспортные возможности страны. Для удержания позиций на международной арене по продаже зерна, отечественным товаропроизводителям необходимо постоянно вкладывать средства в повышение эффективности отрасли, внедрять инновационные технологии по производству конкурентоспособной продукции. Эффективное функционирование сельскохозяйственных предприятий требует увеличения объемов и стабильности производства зерновых культур, формирования эффективных интегрированных агроформирований с учетом особенностей предприятий зернопродуктовой отрасли Николаевской области.

Ключевые слова: зернопроизводство, зерновой кластер, инновационная модель развития, концентрация, участники кластерных объединений.

Стаття надійшла до редколегії 29.10.2015